

Vuk'uzenzele

O e tlisetwa ke Dikgokahano tsa Mmuso (GCIS)

English\Sesotho

Tshitwe 2021

Tlaleha bobodu ka mohala o tobaneng le thibelo ya bobodu

HAEBA O BELAELLA diketso tsa bobodu, boqhekanyetsi, boshodu kapa diketso tse sa lokang tshebeletsong ya mmuso, o kopuwa ho di tlaleha.

fetisetwa mafapheng a mang a mmuso kapa sepoleseng bakeng la dipatlisiso.

Ho abuwa ha matlo a RDP, dithendara le diphallelo tsa setjhaba ke tse ding tsa diketso tse seng setlwaeding tse ngata ka ho fetisisa tse tlaewang.

“Nakong ya ho kginwa ha maeto re amohetse ditlhokomediso tse ngata ka imeile. Re boetse re na le sistimi e itshehetsang ya ho hatisa melaetsa bakeng sa batho ba lakatsang ho letsetsa mohala ona wa rona ka morao ho dinako tsa mosebetsi,” o rialo Seloane.

O boela a re ho tloha ho nyehlisweng ha dikgato tsa ho kginwa ha maeto, ho bonahala ho bile le keketseho e tsitsitseng ya ho tlewa ha boqhekanyetsi bo amanang le diphallelo tsa setjhaba, haholoholo diphallelo tsa Kimollo ya Setjhaba.

Ho matlafatsa mekutu ya ho lwantsha bobodu, Mmuso o ntlafaditse makala a phethahatso ya molao ka basebetsi ba nang le tsebo, le ka ho theha Fusion Centre. Setsi sena

E tswella pele leqepheng la 2

Silusapho Nyanda

Ho fediswa ha bobodu tshebeletsong ya mmuso ho tla dula ho le lenaneng le ka pele la tshebetso ya mmuso, mme Mohala wa Naha o Otlolohileng wa Twantsho ya Bobodu o nolo-

fatsa mokgwa wa hore baahi ba tsebe ho tlaleha diketso tse belaelwang tsa bobodu.

Mohala ona o ne o thakgolwe ke Khomishene ya Tshebeletso ya Mmuso (PSC) ka selemo sa 2014, mme ho tloha hona hoo, ho se ho amohetswe ditlaleho tse fetang 100 000 tsa bobodu

le diqoso tsa tsamaiso e mpe.

Ditlaleho tsena tse entsweng ke dihlalamokgosi di thusitse hore ho be le dinyewe tse 24 035 tsa bobodu, boqhekanyetsi le ditlolo tse ding tsa molao tse fuputswang, ho rialo Mokomishenara wa Tshebeletso ya Mmuso Michael Seloane, ya

okamelang mosebetsi wohle o etswang ke khomishene.

Pakeng tsa selemo sa 2020 le 2021, diqoso tse 337 di tlalehilwe ka mohala ona. Tse 35 tsa tsona tse fuputswang ke PSC di amana le ho hirwa le ho rekwa ha thepa ho sa etswang ka nepo Tse setseng ho tsena di ile tsa

Ho bala Vuk'uzenzele fumana epe ya GOVAPP ho:

Batla SA Government ho Google playstore kapa ho appstore

IKOPANYE LE RONA HO

Vuk'uzenzele

@VukuzenzeleNews

Diwebosaete: www.gcis.gov.za Imeile: vukuzenzele@gcis.gov.za
www.vukuzenzele.gov.za Mohala: (+27) 12 473 0103

Tshedimosetso House:

1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

VUK'UZENZELE KE MAHALA, HA E REKISWE

E tswella pele ho tswa ho leqephe la 1

ke lemulwana la makala a phethahatso ya molao a abelanang tlhahisoleseding le disebediswa ntweng ya boqhekanyetsi le bobodu bo etsahalang thekong ya thepa le ditshebeletsong tse amanang le COVID-19.

Ho etsahala eng ka morao ho ho etswa ha tlhokomediso?

Seloane o re ha tlhokomediso e tlalehilwe ka mohala ona, basebetsi ba tharollo ya sethato ba netefatsa hore dintlha tsa bohlokwa tsa tlhahisoleseding ena di a fanwa. Tsena di kenyeletsa dintlha tsa hore

mang o entse eng, tsa hore na ketso ena e tlalewang e etsahetse hokae, le hobaneng.

O re haeba tlolo ya molao e fumanwa – le ha e ka ba diketso tse fosahetseng tsa ho reka kapa ho hira, tjojo, bobodu bo amanang le matlo a RDP, boqhekanyetsi bo diphallegong tsa setjhaba, phallo e seng molaong, ho otlala, bo-shodu kapa boqhekanyetsi bo bong feela – PSC e kgothaletsa bohato ba tokiso bo tshwanelang ho nkuwa ke lefapha le amehang kapa e fetisetse qoso ena ho The Hawks, Sepolesa kapa Sehlopha sa Tshebetso sa Twantsho ya Bobodu.

Diqoso tseo PSC e di fetisetsang mafapheng bakeng la dipatlisiso, di kenyeletsa:

- Basebetsi ba Mmuso ba etsang mesebetsi e meng e ka thoko e ba kenye-tsang tjhelete kante ho tumello ya mafapha a ba a sebeletsang;
- Ditabatabelo tse etsang kgohlano tse sa kang tsa totobatswa le;
- Boitshwaro bo sa lokang.

Seloane o re PSC e neha mafapha a mmuso matsatsi a 60 a ho etsa dipatlisiso le ho kwala nyewe. O re jwale lefapha le fa PSC tlaleho ya tseo le di fumaneng. “Haeba re kgotsofatswa ke mehato eo lefapha le e nkileng, re tla e kwala nyewe ena, empa haeba re sa kgotsofala, re kgutlela ho bona.”

Re onetefaletsa hore ha o tlo tsejwa

Haeba sehlabamokgosi se sa rate hore boitsebiso ba sona bo tsejwe, mosebeletsi wa PSC ya mohaleng ona o tla nka feela nomoro ya hae ya mohala.

Sena ke sa bohlokwa hobane haeba ho ka ha hlokeha tlhahisoleseding e eketsehileng, PSC e tla tlameha ho ikopanya le yena.

Dihlabamokgosi tse tla-lehang dinyewe ka mohala

ona o otlohloleng wa PSC di netefaletsa hore boitsebiso ba tsona bo tla pateha, haeba di lakatsa jwalo, ho rialo Seloane. O hlalosa hore basebetsi ba tharollo ya sethatho ba rupeletswe ho netefatsa hore boitsebiso ba sehlabamokgosi bo dule bo tshireletsehile.

Seloane o re Maafrika Borwa a tlameha ho tlaleha bobodu hobane bo utswetsa mafutsana, hape bo thiba ntshetsopele. **U**

Mohala wa Naha wa Twantsho ya Bobodu:
0800 701 701

Dihlabamokgosi di ka boela tsa romela ditlhokomediso ka imeile ho integrity@publicservicecorruptionhotline.org.za kapa ka fekse ho 0800 204 965.

Ho kenya ditletlebo ka GEPF ho nolofaditswe

Ditho, batho ba dipentjheleng le majalefa a Letlole la Dipentjhele tsa Basebetsi ba Mmuso (GEPF) jwale ba se ba fumana thuso ha ba ikutlwa ba sa sebeletswa hantle.

Ho netefatsa hore ditho tsa GEPF le ba malapa a tsona ba sebeletswa kante ho leeme, boto e sa tswa theha ofisi e sebetsanang le ditletlebo.

Monamodi wa Dipentjhele tsa Basebetsi ba Mmuso (GEPO) ke ofisi e ka hare ho GEPF, empa e e ikemetse.

GEPF ke le leng la matlole a dipentjhele a maholo ka ho fetisisa lefatsheng, le na le ditho tse ntseng di le mosebetsing tse fetang dimilione tse 1.2, le tse seng di le pentjheleng mmoho le bajalefa ba 450 000. Letlole lena le ne le thewe ho latela Molao wa Dipentjhele tsa Basebetsi ba

Mmuso, hape le laolwa ka ona molao ona.

Moadvokate Makhado Ramabulana o hlomamisitse jwalo ka Monamodi.

O re ofisi ena e thehetswe ho thusa batho ba tletlebiswang ke ditshebeletso tsa GEPF.

E tla tswela molemo haholo-holo batho ba hlohang tjhelete ya ho hira maqwetha a ka ba thusang. Pele batho ba ka isa ditletlebo tsa bona Ofising ya Mosireletsi wa Setjhaba kapa makgotleng a dinyewe ba ka batla bonamodi ba Monamodi.

Ofisi ya Monamodi e tla thusa haeba ho na le tiehiso e sa hlokalaleng tshebetsong ya ho ntsha ditjhelete tse yang ho baikopedi ba lokelang. E ka thusa ho rarolla ditletlebong tse etsahetseng nakong e sa feteng dilemo tse tharo tse fetileng.

Ditaba tse ding tse matleng

a GEPO di kenyeletsa:

- Ho hloleha ha basebetsi ho etsa mesebetsi ya bona ho latela molao le melawana ya Letlole;
- Ho hloleha ho lefa moikopedi kante ho mabaka a utlwahalang le;
- Tlhahisoleseding e fosahetseng kapa e lahlehisang e fanweng ke basebetsi ba GEPF.

Pele a kenya tletlebo ya hae ho GEPO, motho o tlameha ho romela tletlebo e ngotsweng ho GEPF, ho Lekala la Tsamaiso ya Dipentjhele tsa Mmuso (GPAA) kapa ho mohiri wa hae, mme a ba fe nako ya ho lokisa taba eo.

O tlameha ho ba fa nako ya matsatsi a 30 ho lokisa ditaba tseo o ipelaeditseng ka tsona.

Haeba, ka morao ho matsatsi

a 30, ditaba tsa hao di sa rarolleha, o ka romela tletlebo ya hao ho Ofising ya Monamodi” o hlalosa jwalo Ramabulana.

Ofisi ya Monamodi e ke ke ya amohela tletlebo e seng e ntse e fuputswa semolao metjheng e meng esele.

“Nakong ya dibeke tse pedi ho tloha letsatsing leo tletlebo e amohetsweng ka lona, Ofisi ya Monamodi e tla sheba tletlebo ena e be e

tsebise motletlebi hore na e ka tswella pele ho e fuputsa mme e etse qeto ka yona, kapa tjhe.”

Haeba Ofisi ya Monamodi e hana ho fuputsa tletlebo, motletlebi a ka ngolla yona Ofisi ya Monamodi nakong e sa feteng matsatsi a 21, a behe mabaka a hore na ke hobaneng ha a kgolwa hore tletlebo ena e matleng a ho fuputswa ke yona. **U**

Tataiso e batsi malebana le ho kenya tletlebo e fumaneha webosaeteng ya GEPO ho www.gepo.co.za. Ditletlebo di ka romelwa ka inthanete, ka lengolo, kapa ka imeile. Bakeng sa dintlha tse batsi, iteanye le Motsamaisi wa Ditletlebo ka lengolo atereseng ena P.O. Box 11005, Hatfield, Pretoria, 0028, ka imeile ho: enquiries@gepo.co.za kapa ka mohala nomorong ena: 012 110 4950

government
communications

Department:
Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Acting Head of
Editorial and Production
Tyrone Seale | tyrone@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief
Zanele Mngadi | zanelemngadi@gcis.gov.za

Managing Editor
Irene Naidoo | irene@gcis.gov.za

Writers

More Matshediso
Jauhara Khan
Silusapho Nyanda

Senior Designer

Tendai Gonese

Language Practitioners
Nomgcibelo Motha
Boitumelo Phalatse
Thandolunye Magudulela

Vuk'uzenzele
is published by Government
Communications (GCIS)

Printed by: **RISE SUN PRINTERS**
for extraordinary service

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Distributed by: **ON THE GO**

Re aha motheo wa matsete

Ka tlwaelo, nakong ena ya selemo re kopanya batsetedi ho tswa dikgutlong tse nne tsa naha ya rona le ba matjhaba Sebokeng sa Matsete sa Afrika Borwa sa selemo se seng le se seng.

Re ile ra tshwara Seboka sa Matsete sa pele ka selemo sa 2018 e le karolo ya morero wa rona o hlwahlwa wa ho hlahisa matsete a balwang ka trilion tse 1.2 tsa diranta.

Sebokeng sena ho ne ho tlele baemedi ba fetang sekete selemong sa 2018 le sa 2019, mme ka 2020 se ile sa tshwarwa ka mokgwa wa vidio ka lebaka la sewa sa COVID-19.

Mmoho, diboka tsena di ile tsa hlahisa boitlamo ba matsete a kahodimonyana ho dibilione tse 770 tsa diranta ho phatlalla le makala a mangatanyana a moruo wa rona.

Seboka sa Matsete sa Afrika Borwa sa bone se ne se tshwanela hore e be se ile sa tshwarwa ka kgwedi ya Pudungwana selemong sa 2021, empa re nkile qeto ya ho se busetsa morao kgwedding ya Hlakubele selemong sa 2022 ka lebaka la diketsahalo tse ding tse re qakehisitseng nakong ena.

Tsena di kenyeletsa dikgetho tsa bommasepala, seboka sa maemo a lehodimo se bitswang COP26, le Seboka sa Kgwebo e Kopanyang Dinaha tsa Afrika. Lebaka le leng la ho se tshwara selemong se tlang ke hobane kanetso ya kentelo ya thibelo ya COVID-19 e tla be e se e le hodimo haholo ka nako eo, e leng se tla thusa hore batho ba tsebe ho eta le ho kgobokana habonolo.

Le ha Seboka sa Matsete sa bone se diehisitswe ka dikgwedi tse moelana, morero wa rona o hlwahlwa o ntse o tswela pele. Esita le mae-mong ana a tshwenyang

a tikoloho ya moruo a bakwang ke COVID-19, a ileng a mpefatswa ke merusu le tshenyo e ileng ya etsahala dikarolong tsa KwaZulu-Natal le Gauteng ka kgwedi ya Phupu, dikhampani di ntse di tswela pele ho ikitlaetsa boitlamong ba tsona, mme di leka ho fumana menyetla ya matsete ka hare ho Afrika Borwa.

Selemong sena se fetileng feela, boitlamo ba matsete bo batlang bo etsa dibilione tse 120 tsa diranta bo ile ba thusa ho theweng ha diprojekte le katoloso. Sena se bolela hore dipersente tse ka bang 38 tsa boitlamo bohle ba matsete – kapa dibilione tse 290 tsa diranta – di se di kene moruong wa rona ho fihlela jwale.

Matsete a mang a fumane tiehiso ka lebaka la COVID-19, haholoholo dikarolong tse thefulehileng haholo jwalo ka kaho ya matlo le bohahlaodi. Tlhahiso ya meriana ke karolo e babatsehang e ntjha ya kgolo.

Aspen Pharmacare haufinyane e thakgotse katoloso ya yona ya dibilione tse 3.4 tsa diranta, eo e ileng ya e phatlalatsa Sebokeng sa Matsete sa 2018. Matsete ana a thusitse hore setsha sa tlhahiso sa Aspen se motseng wa

Gqeberha se fihlele maemo a ho ba se seng sa ditsi tse kgolo ka ho fetisisa lefatsheng bakeng la tlhahiso ya meriana e tlwaelehleng e kokobetsang mahloko, hape sa eketsa bokgoni ba tlhahiso bo entseng hore diente tse fetang milione tsa Johnson & Johnson tse thibelang COVID-19 di hlahiswe tlasa kontraka.

Mokgatlo wa Bophelo wa Lefatshe (WHO) le ona o kgethile Afrika Borwa ho amohela setsi sa tlhahiso ya ente ya mRNA tlasa Biovac Institute, eo e leng morero o kopanetsweng ke lekala la poraefete le mmuso. NgakaPatrick Soon-Shiong, eo e leng letswallwa la Afrika Borwa, mmoho le khampani ya hae e bitswang NantWorks ba sa tswa phatlalatsa morero o hlwahlwa wa ho theha bokgoni ba ho tliša tlhokomelo ya bophelo e boemong bo hodimo Afrika. Ka hodimo ho matsete ao e tla a hlahisa, merero ena e tla ba le seabo sepheong sa rona se kopanetsweng sa hore kontinente ya Afrika e hlahise 60% ya ditlhoko tsa yona tsa kentelo ka selemo sa 2040.

Motlakase ke karolo e nngwe hape ya kgolo. Bahlahisi ba 25 ba kgethilweng mokgahlelong wa bohloko wa Lenaneo la Bahlahisi ba Ikemetseng

ba Phumantsho ya Motlakase ka Mokgwa o sa Sebediseng Mashala mmoho ba lebeleletse ho tsetela dibilione tse ka bang 50 tsa diranta moruong wa rona. Honoyollwa ha moedi o tlase wa dilaksense tsa bahlahisi ba banyenyane ho ya ho dimegawate tse 100 ho ka nna ha eketsa matsete a lekala la poraefete ka mokgwa o moholo diprojekteng tsa tlhahiso ya motlakase.

Afrika Borwa e sa tswa fumana boitlamo ba pele bo ka etsang dibilione tse 131 tsa diranta bakeng la ho e sebedisetsa ho fetohela moruong wa tshebediso e tlase ya mashala (khabone) ka ho tsetela mekgweng ya phehlo e sa sebediseng mashala ya motlakase, dikoloi tse sebedisang haedrojene e sa hlahisweng ka tshebediso ya mashala le tsa motlakase. Boitlamo bona ba Dinaha tse Kopaneng tsa Amerika, United Kingdom, France, Germany le European Union bo amana le Tumellano ya Paris, e tlamang dinaha tse ruileng ho tshehetsa dinaha tse ntseng di hola morerong wa ho fedisa tshebediso ya mashala le dihlahiswa tsa oli.

Matsete ana a motlakase a tla re thusa ho fedisa ho kgaolwa ha phephelo ya motlakase ho kgathatsang matla hoo naha ya rona e tadimaneng le hona ha jwale, nakong eo ho hlahang phadimehelo ya tlhokeho ya mekgwa e metjha ya tlhahiso ya motlakase.

Matsete a mangata a matjha ditsheng tsa datha le tsa mehala e tsamayang ka tlasa lewatile ha a tlo tliša feela matsete a matjha, empa a tla fana le ka metheo ya tshebetso ya moruo e hlokehang bakeng la kgolo ya theknoloji le diindasteri tsa dikgokahano.

Karolo ya bohlokoa moreorong wa rona wa matsete ke diphetoho tse matla tsa taolo

ya moruo tseo re di etsang dikarolong tse tshwanang le tsa motlakase, tsa dikgokahano, tsa mawatile le madiboho, le karolong ya diterene. Diphetoho tsena di tla ntlafatsa tshebediso ya disebediswa e kgabane le tlhodisano, ka hona e tlise phokotso ya ditjeho tsa kgwebo ka hare ho Afrika Borwa, hape, e tla kgothaletsa haholo matsete a lekala la poraefete methelong ya tshebetso ya moruo wa rona.

Re se re na le dibaka tse ikgethileng tsa moruo tse 13 ka hare ho naha, tse fumantsang batsetedi meropotso e ikgethang ya matsete, ditheolelo tse ikgethang tsa sekgahla sa lekgetho le tshehetso bakeng la ho romela dihlahiswa tsa bona naheng tse ding. Dibaka tsena di fana ka motheo o nang le kgohedi ya ho etsa dihlahiswa bakeng la dikhampani tse batlang ho hlahisetsa mebaraka ya ka hare ho naha le ya matjhabeng.

Boleng ba tsona bo ekeditswe le ho feta ke ho thewa ha Lebatowa la Kgwebo e Bulehileng ya Dinaha tsa Kontinente ya Afrika (ACFTA), le qadileng kgwebo semolao maqalong a selemo sena.

Le ha sekgahla sa matsete se fokotsehile ka lebaka la sewa sa COVID-19, mme diprojekte tse ngata di diehile ho sebetso, tshebetso ya matsete e se e boetse e qadile ho tswela pele.

Jwalo ka ha re boetse re bontsha tswelopele malebana le phethahatso ya Moralo wa Kahobotjha le Tsosoloso ya Moruo – moo re tsitsisitseng maikutlo ho metheo ya tshebetso ya moruo, ntshetsopole ya diindasteri, tlhahiso ya mesebetsi, le diphetoho tsa taolo ya moruo – tikoloho ya maemo a kgothaletsang matsete e tla ntlafala le ho feta. ①